

Література

1. Дебринюк Ю.М. та ін. Лісове насінництво – Львів: Світ, 1998. – 432 с.
2. Вересин М.М. Лесное семеноводство. – М.: Гослесбумиздат, 1963. – 158 с.
3. Білоус В.І. Лісова селекція. Підручник для ВНЗ. – Умань, 2003-543 с.
4. Маурер В.М., Зацарная Л.В. Рост и состояние семенного потомства сосны в эколого-географических культурах Боярской ЛДС.// Сб.науч.тр. УСХА. – К.: Наука, 1986. – С. 4-10.
5. Ониськів М.І., Сбитна М.В., Фучило Я.Д., Шлончак Г.А. Авторське свідоцтво № 0341 на сорт сосни звичайної "Боярська-1". Міністерство аграрної політики України. Державна служба з охорони прав на сорти рослин. – К., 2004.

УДК 502.7

Проф. П.Р. Третяк, д-р біол. наук – УкрДЛТУ

СТАНОВЛЕННЯ ОХОРОНИ ПРИРОДИ В ГАЛИЧИНІ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ МЕРЕЖІ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Формування мережі заповідних територій відбувалося протягом XX ст. Зараз вона дуже непропорційно охоплює біорізноманіття природних регіонів. Тому, у першочерговому порядку необхідно розширити заповідні території у межах Західно-Українського лісостепу та Передкарпатської височини. Необхідно створити природні національні парки "Прикарпаття", "Дністровський" та "Вододільно-Європейський". На Малому Поліссі спільно з Польщею потрібно створити білатеральний природний заповідник або національний парк на площі 90 тис. га.

P.R. Tretyak – USUWFT

Becoming of a nature conservation in Galician and problems i of progressing of reserved territories network

The forming of reserved territories originated in XX century. Now very much not proportional encompasses biodiversity of natural regions. Therefore, for the prime order it is necessary to expand reserved territories for limits Western Ukrainian forest-steppe zone and Pre-Carpatians of a high ground.

Надмірне природокористування протягом тисячоліть не могло не залишити своїх негативних наслідків. Початково вони проявились там, де здавна була високо розвинута цивілізація. Вже 5 тис. років тому істотні зміни відбулись у природних ландшафтах Месопотамії, Східного Середземномор'я, Єгипту, пізніше Греції, Малої Азії, Риму тощо. Це призвело до знищення на величезних просторах лісів, виникнення величезних територій агрокультурних земель, ріллі та пасовищ, а потім пустель. Змінився клімат, зменшились запаси ґрунтових вод, обміліли ріки та озера, висохли джерела, втратила родючість земля.

Урешті-решт на місці колишніх лісів з'явилися напівпустелі і пустелі. І цей процес постійно прогресує. Відомий природодослідник Жак-Ів Кусто [8] узагальнює деградаційні процеси у ландшафтах Греції внаслідок вирубування лісу таким чином: "... на багатьох островах грецького архіпелагу процес наступу пустелі почався ще в античні часи і з тих пір тільки посилюється. Подекуди він набув незворотного характеру. Первісні ліси змінилися жалюгідними вторинними, які поступово були знищені повторними рубаннями та пожежами. Їм на зміну прийшли чагарники, потім зникнули і вони. У кінці цього циклу залишаються тільки скелясті пагорби. Сьогодні це необжиті шматки сухо-

долу, де живе всього декілька пастухів, чії вівці з трудом знаходять поживу – зростаючу посеред каміння траву". Отже, все це кінець-кінців призвело до економічного занепаду та критичного збіднення населення.

Ці деградаційні процеси почали відбуватися і в Україні ще, що найменше, чотири тисячі років тому. Початково людські поселення розвивалися на побережжі річок. Тож власне ліси вздовж річок, заплавні та прируслові на терасах, зазнали найдавніших знищень і перетворень в агрокультурні угіддя. Свідками цих колишніх лісів є окремі знахідки у річкових терасах могутніх дубових стовбурів з почорнілою від часу міцною мореною деревиною. Є знахідки решток деревини й інших порід, які піддаються гниттю – в'яза, верби тощо. Ці колишні ліси досліджував палеоботанічними методами П.С. Погребняк [13]. Ці процеси з дуже давніх часів відбувалися і у західних областях України, зокрема у верхів'ї басейну р. Дністер, про що свідчать чисельні пам'ятки палеоліту, неоліту, трипільської культури тощо.

Пізніше, особливо у другому тисячолітті у ландшафтах Присередземномор'я, Західної Європи та України відбулися найбільш масштабні антропогенні зміни у лісових ландшафтах. Відносна площа лісів зменшилася до критичної величини 30-15 %, а подекуди ще більше [2].

Врешті-решт людство почало усвідомлювати катастрофічну екологічну ситуацію, що склалася. Багаті землевласники почали будувати зрошувальні канали, оберігати власні лісові угіддя, створювати декоративні сади і парки. У багатьох країнах світу здавна відомі певні ділянки лісів чи окремі дерева, що охоронялися, заповідні скелі, джерела. Збереження цих об'єктів зумовлювалося головним чином їх обожнюванням, релігійними традиціями. Так, у древніх літописах згадується, що вже у 4 ст. до н. е. в Афінах грек Теофраст мав великий сад, в якому колекціонував рослини. Відомо, що вже у XVI ст. ботанічні сади були при університетах у Ляйпцігу, Пізі, Падуї, Лайдені. Особливої популярності декоративне паркобудівництво та природоохоронні заходи набули у країнах південної та західної Європи XVIII-XIX ст, коли монархи, багаті землевласники, керівники церкви та монастирів вже почали розуміти природничу вартість лісової рослинності, їх кліматотворче та середовищотворче значення. Тому власне, лісозаготівлі для потреб мануфактурного виробництва розвинутих країн перемістились на терени східної Європи, зокрема на територію сучасної України.

З давніх часів природоохоронні заходи здійснювалися і в Україні. Про це свідчать літописи та історичні документи. Оскільки в житті людей велику роль відігравало полювання, тож перші природоохоронні заходи були пов'язані передусім з усвідомленням необхідності збереження мисливських угідь та поголів'я звірів. З цією метою землевласники виділяли певні ділянки, де заборонялося полювати. Такі заповідні місця для охорони бобрів, соболів та інших тварин на території Київської Русі були відомі вже у першому тисячолітті нашої ери [2].

З XI-XII ст. почали охороняти вже окремі лісові масиви. Наприклад, за часів Ярослава Мудрого існувала державна охорона лісів. Винних за підпалення або вирубування лісу тяжко карали. Обмежений був також промисел

цінних звірів і птахів. Положення про охорону бобрів і регламентування відстрілу рідкісних видів птахів зафіксовано в "Руській правді" – збірнику норм права Ярослава Мудрого. У Х-XIII ст. у Володимир-Волинському князівстві заборонялося полювати на всіх диких звірів. По суті, так виник перший заповідник – Біловезька Пуща, яка пізніше відійшла до Литви [2].

Ще у XVIII-XIX ст. великі землевласники почали створювати приватні ботанічні та дендрологічні сади: "Єзуїтський город" (парк Івана Франка у м. Львові) – 1773 р., "Олександрія" (м. Біла Церква) – 1793-1797 рр., "Софіївка" (м. Умань) – 1796-1801 рр., у Кременецькому ліцеї (Тернопільська область) – 1809 р. тощо.

Ідея охорони природи шляхом заповідання зародилася у Західній Україні ще на початку XX століття, хоча перший природний резерват тут був організований у 1886 р. великим природолюбом і меценатом науки графом Володимиром Дзедушицьким. Це була ділянка букового пралісу, площею 20 га біля села Пеняки під Бродами, що у Львівській області. Ця подія сталася на три роки раніше, ніж був утворений всесвітньо відомий заповідник Асканія-Нова. На жаль, у 1940 р. цей праліс було зрубано.

У 1900 році польський вчений Л. Ломницький ініціював перед громадськістю Галичини питання про необхідність охорони угруповання тиса ягідного в урочищі Княж-Двір. У цьому ж році австро-угорське Міністерство землеробства видало циркуляр щодо охорони природних урочищ і старих дерев, а у 1909 р. воно поставило завдання знайти у Карпатах пралісові угруповання для створення резерватів. У 1903 р. Міністерство освіти Австро-Угорщини видало директиву про охорону пам'ятників природи. У 1904 р. Галицьке намісництво у Львові звернулося до установ і приватних осіб з проханням повідомляти про наявність цінних об'єктів природи, що потребують охорони. На цей заклик першим відгукнулося Польське товариство природознавців ім. М. Коперніка. Воно запропонувало створити десяток резерватів природи у Карпатах та у степах на Поділлі. Особливо активну природоохоронну діяльність розвинули польські ботаніки В. Шафер і М. Раціборський. Належне розуміння початки заповідної справи знайшли у середовищі учасників X з'їзду лікарів та натуралістів Польщі у Львові (???), а також – з'їздів Галицького лісового товариства у 1909, 1912 і 1913 рр. Питання заповідної справи розглядалися і у Галицькому Сеймі у 1910 р. Наукова громадськість порушувала питання про охорону гірських лісів Карпат. Для цього у 1910 р. Віденському сейму було запропоновано створити два великі резервати у Карпатах – один у Татрах, а другий у Чорногорі.

Активну природоохоронну позицію в цей час зайняли державні органи. Наприклад, повітові староства зверталися до Галицького намісництва з позовами у справах заборони надмірного вирубування лісів та обмеження сплаву лісу по річках. У той час в Австро-Венгрії був навіть виданий спеціальний декрет, який забороняв вирубувати сосну кедрову і сосну гірську.

У 1907 р. у Долинському повіті на Станіславщині був створений на площі 54 га чи не перший у Галичині скельно-лісовий резерват "Бубнище". У 1908 р. було вилучено з лісоексплуатації у Карпатах лісові масиви біля

верхньої межі лісу (як охоронні ліси) та урочище "Підлюте" у Горганах, де була літня резиденція митрополита Андрея Шептицького. У 1910 р. землевласником Федоровичем у с. Окна були створені степові резервати "Любомля" та "Гостра скалка" на площі 10 га.

Початково резервати створювали тільки у державних лісах. Так, у надлісництві Ясень в Горганах уже у 1919 р. у кварталах 52 і 66 на площі 500 га був створений резерват "Горган". У 1938 р. його площа була розширена до 1121.58 га. Тут була ділянка лісу з перевагою сосни кедрової на площі 178 га. У 1921 р. в Чорногорі на основі державних земель було створено резерват в урочищі "Данцеж", до якого увійшла ділянка пралісу, площею 140 га, та гірські луки площею 307,5 га.

У 1926 р. фізіографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові запропонувала створити резервати на Касовій горі і на Чортовій скелі. У цей час у Галичині активно працювали у напрямку охорони природи відомі вчені – В. Шафер, Б. Павловський, С. Соколовський, М. Рациборський, Е. Волощак.

Питання створення резерватів у приватних лісах вирішувалися особливо складно. Власне тому резерват "Княж Двір" був утворений тільки у 1923 р. Врешті, 24 червня 1927 р. Президентом Речі Посполитої було видано спеціальне Рішення про охорону лісів, що не є власністю держави [18], яким було покладено певні адміністративні обмеження на лісокористування і взагалі заборонено рубати сосну кедрову та сосну гірську.

У справі збереження гірських лісів Карпат та створення в найбільш цінних масивах заповідних об'єктів вагома роль належить відомому польському ботаніку і природоохоронцю, професору В. Шаферу, а також митрополиту Андрею Шептицькому. Дякуючи їх зусиллям у 1934 р. був створений заповідник "Яйце" на площі 270 га, де охоронялися ліси з участю сосни кедрової. Формальний акт й грамоту про створення резервату "Яйце" митрополит А. Шептицький видав 15 квітня 1935 р. Цим документом він передав його під опіку науковому Товариству ім. Шевченка у Львові. Водночас, було затверджено "Приписи для відвідувачів кедрового заповідника", якими встановлено відповідний охоронний режим, а також створено "Загальний опис кедрового заповідника ім. митрополита Андрея Шептицького в Горганах" [6].

У квітні 1935 р. наукова громадськість на V з'їзді Українських Охоронців Природи та Лікарів прийняла звернення до митрополита Андрея Шептицького з пропозицією розширити резерват "Яйце" та перетворити його у перший Український національний парк природи. Заповідниковій комісії Наукового товариства ім. Шевченка було доручено приступити до упорядкування заповідників у Горганах.

18 серпня 1936 р. у Підлютому в "Ясній віллі" * відбулася конференція у справі охорони природи. Організували її Комісія охорони природи Наукового товариства ім. Шевченка та Українське туристично-краєзнавче товариство "Плаї". Конференція ухвалила створити кінофільм про скарби природи в маєтності Перегінсько, а також видати монографію про заповідники "Перегінської пущі" та організувати у с. Осмолоді Музей Горганської верховини.

Було рекомендовано створити яворово-ільмовий заповідник в урочищі "Шумляче" та скельний заповідник в урочищі "Сокіл", узяти під охорону гірське торфовище, виконати картографічні роботи у заповідниках. У полі зору конференції були також і інші проблеми охорони природи, зокрема було поставлене питання про необхідність створення заповідника на Касовій Горі біля с. Бовшів в околицях Галича, де на кам'янистих горбах і гіпсових скелях збереглася унікальна реліктова степова рослинність. Ухвалено також звернення до всіх влад Галичини, щоб провести реєстрацію пам'яток природи [15, с. 57].

На території маєтку Львівської митрополії греко-католицької церкви у с. Перегінську, крім резервату "Яйце", було створено також заповідники "Сосновий", площею 25.57 га та "Буковий", площею – 4,7 га. Також було запроєктовано створити "Ялицевий" заповідник на площі 30.4 га. Тут росли ялиці, віком 200-500 років, що мали висоту 48 м і 4 м в "обхваті". Крім того, було заплановано створити "ловецький" заповідник "Перегінська Пуща" на площі 300 га на горі Овул (1613 м). Там збереглися багаті на звірину перестарілі смерекові лісостани [15].

Перед другою світовою війною у Чорногорі було створено ще два лісові резервати, в результаті чого площа заповідних об'єктів тут загалом становила більше 1,5 тис. га. На базі резервату "Чорногора" у 1939 р. організують Національний парк площею 1512 га. Організації національного парку передували дослідження біорізноманіття території. Поряд були створені резервати "Ліс під Гомулом і Маришевською Великою" та "Ліс охоронний Заросляк". До 1939 р. на Західній Україні загалом налічувалося більше 120 природних об'єктів (з них більше 70 на Галичині), що охоронялися, і у яких проводилися екологічні та лісівничі дослідження [1].

У 1940 р. Рада Народних Комісарів УРСР постановила організувати у Станіславській (тепер – Івано-Франківська – прим. авт.) області державні заповідники "Чорногора" (68 тис. га) і "Горгани" (50 тис. га), але початок війни знову став на заваді цій благородній справі.

У повоєнні роки (1951 р.) було закрито вісім західноукраїнських заповідників: Тисовий ліс (Станіславівська область), Золотий потік, Шутроминці, Галілея, Глоди (Тернопільська), Винниківський ліс і Гора Біла (Львівська область) [1]. Саме в цей період також майже повністю були вирубані ліси колишніх резерватів, створених у період з 1912 по 1939 рр.

Після другої світової війни до питань охорони природи повернулись тільки у 60-х роках. У 1960 році тільки у Львівській області статусу державних парків пам'яток садово-паркового мистецтва республіканського значення набули парки: Стрийський, Міжєнецький, Підгірцевський, Самбірський, Підгорецький та Буський. У 1961 р. було створено Український степовий заповідник, а у 1968 р. було створено Карпатський, Луганський і Поліський заповідники. Протягом 1970-1974 рр. в Україні було створено чимало заповідних об'єктів місцевого значення – урочищ, пам'яток природи, ландшафтних лісопарків, парків пам'яток садово-паркового мистецтва. У 1971 р. розпорядженням Ради Міністрів УРСР було надано статус пам'яток природи республіканського значення 6 печерам на Тернопільщині.

Питання організації державного природно-заповідного фонду особливого значення набули у 75-90 рр. За рекомендаціями науковців і практиків лісового господарства створюється основна мережа заповідних об'єктів. Велика заслуга у питанні ініціювання створення їх належить колективу науковців Державного природознавчого музею АН УРСР, Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР, в також Київського, Харківського, Одеського, Львівського, Ужгородського, Чернівецького та ін. державних університетів. Однак, чимало об'єктів було створено без належного наукового обґрунтування і вони є маловартісними з природничої точки зору.

Загалом у період з 1974 по 1984 рр. були створені практично всі існуючі заказники загальнодержавного (тоді республіканського) значення на Львівщині, Івано-Франківщині, Тернопільщині та сусідніх областях. Зокрема, у 1990 р. на Тернопільщині було створено природний заповідник "Медобори" [5].

У кінці ХХ ст. в регіоні створено низку інших великих цінних заповідних об'єктів: в Івано-Франківській області – природний заповідник "Торгани" (у 1996 р.), на Львівщині – природний заповідник "Розточчя" (1984 р.) та національний природний парк "Яворівський" (у 1998 р.) і національний природний парк "Сколівські Бескиди" (у 1999 р.). Необхідно відзначити, що з 1992 до 2000 років площа ПЗФ у західному регіоні України зроста майже вдвічі [5, 9]. Відбулося це переважно за рахунок створення чи розширення природних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків. Тенденція створення багатофункціональних об'єктів ПЗФ була викликана не тільки необхідністю охорони природних ландшафтів, але й потребою створення умов для відпочинку та оздоровлення населення, охорони історико-культурної спадщини, зростання рівня екологічної свідомості населення. Пріоритетність створення таких багатофункціональних об'єктів ПЗФ пояснюється також тим, що їх функціонування сприяє сталому економічному розвитку регіонів та зайнятості населення.

На жаль, незважаючи на тривалий період розвитку мережа природно-заповідного фонду на Галичині характеризується значними недоліками. Це, зокрема, значна диспропорція територіальної та категоріальної структури мережі об'єктів природно-заповідного фонду за природничим районуванням (фізико-географічними областями). Отже, вона не рівномірно охоплює, а тому недостатньо репрезентує існуюче (особливо вузькорегіональне) ландшафтне, ценотичне та видове різноманіття. У цьому зв'язку, необхідно зазначити, що Законом України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки" (2000 р.) [4] передбачено створення репрезентативної мережі об'єктів та територій природно-заповідного фонду, яка повинна охопити 10,4 % території держави.

На Галичині загальна площа регіональної мережі становить 422,6 тис. га, або 8,5 % від площі регіону. Відносна частка об'єктів природно-заповідного фонду Івано-Франківської області становить 13,8 % від площі області. Цей, найвищий у регіоні, показник досягнутий переважно за рахунок національних природних і регіональних ландшафтних парків, площа яких становить 70 % площі ПЗФ. На Тернопільщині заповідні об'єкти займають 8,5 % території

області, з яких 90 % – регіональні ландшафтні парки і заказники. Найнижчий показник заповідності, на жаль, у Львівській області – 5,2 %, де майже 35 % площі ПЗФ зосереджено в одному національному природному парку.

Ландшафти Західноукраїнської лісостепової провінції репрезентують природні заповідники "Розточчя" і "Медобори", Яворівський національний природний парк, шість регіональних ландшафтних парків, ряд великих заказників, а також заповідні об'єкти інших категорій [5]. Відносна площа заповідних територій 5,4 %, що майже у 2 рази менше, ніж прогнозований оптимальний показник, 10,4 % [4]. Категоріальна структура мережі ПЗФ дуже непропорційна: заказники і регіональні ландшафтні парки становлять 85 % площі ПЗФ. Охороною в об'єктах найвищої категорії заповідності (ПЗ і НПП) охоплено тільки 0,6 % площі природних комплексів Українського Лісостепу в межах регіону.

Спостерігаються значні диспропорції в охопленні охороною природних комплексів рівня фізико-географічних областей. Зокрема, охоплення заповідним режимом природних комплексів ФГО Мале Полісся вкрай недостатнє, їх відносна площа тільки 0,9 %. У структурі мережі відсутні природні заповідники, національні природні і регіональні ландшафтні парки. Більшість об'єктів ПЗФ – невеликі за площею заказники і заповідні урочища місцевого значення.

Охороняються переважно типові зональні лісові і лісо-болотні природні комплекси, деревостани з перевагою сосни звичайної, домішкою дуба звичайного та граба звичайного (заказники "Лопатинський", "Пукачів" та ін.).

Для Розточко-Опільської горбогірної ФГО характерна відносно краще розвинута мережа об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. У ПЗ "Розточчя", філії ПЗ "Медобори" ("Кременецькі гори") і "Яворівському" національному природному парку, які становлять близько 15 % площі ПЗФ, охороною охоплено близько тільки коло 1 % площі природних комплексів Розточчя і Опілля. Охороняються переважно типові зональні лісостани та осередки унікальних ялицевих, яворових і сосново-букових угруповань, а також фрагменти лучної, лучно-степової і водно-болотної рослинності.

Відносна площа заповідних територій у межах Західноподільської височинної ФГО 8,6 % – найвищий показник у Західноукраїнському Лісостепу. Об'єкти загальнодержавного значення становлять тут близько 20 % площі ПЗФ. У категоріальній структурі відсутні національні природні парки. Заповідним режимом у ПЗ "Медобори" охоплено тільки близько 1 % площі природних комплексів Західного Поділля, до того ж він репрезентує переважно унікальні природні комплекси південної частини Товтрового кряжу.

Ліси, переважно грабово-дубові та грабово-букові, охороняються у ПЗ "Медобори" і заказниках загальнодержавного значення "Яблунівський", "Дача Галілея" тощо. Однак, необхідно відзначити, що у цих лісових угрупованнях збереглися унікальні риси автохтонності. У трав'яному покриві представлені рідкісні види ефемероїдів, зокрема – шафран весняний.

Представлені у ПЗФ також осередки лучно-степової, степової і наскельно-степової рослинності, що також містять рідкісні ендемічні види.

Характерною особливістю ПЗФ Західного Поділля є значні площі агроугідь в межах заповідних об'єктів (РЛП "Дністровський каньйон"), а також лісових деревостанів штучного походження.

Середньоподільські природні комплекси охороняються в межах відокремленої частини природного заповідника "Медобори" (близько 500 га), а також у загальнозоологічних, ботанічних, ландшафтних та гідрологічних заказниках місцевого значення, пам'ятках природи місцевого значення і заповідних урочищах. Ліси тут практично відсутні. У цій частині заповідника охороняються степові і лучно-степові угруповання [5].

Заповідні об'єкти Прут-Дністровської височинної ФГО охоплюють охороною майже 10 % від її загальної площі. На жаль, заповідники та національні парки тут відсутні. Найбільшим і найціннішим об'єктом є Регіональний ландшафтний парк "Дністровський" (19,6 тис. га), в якому охороняється комплекс агроугідь, разом з заплавами та скелястими луками, скельними відслоненнями, стрімчаками та печерами, лісовими масивами. Лісова рослинність: унікальні на крутосхилах каньйону ріки Дністер, на крейдяних, юрських, девонських та силурійських вапняковистих відкладах, середньовікові лісостани з участю *Quercus robur*, *Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior*, *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *Carpinus betulus*, зрідка *Fagus sylvatica*, представників роду *Ulmus*, з *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm., *Lilium martagon*, а також – чагарникові зарослі *Berberis vulgaris* L., *Cornus mas*, *Rosa canina* L., *Cotoneaster melanocarpus* Fisch. ex Blytt тощо. У літку тут перебуває численна колонія сірих чапель.

Заповідні об'єкти Передкарпатської височинної ФГО охоплюють охороною менше 4 % від її загальної площі. У структурі ПЗФ відсутні природні заповідники і національні природні парки. Мережа ПЗФ складається переважно з об'єктів місцевого значення. Охороняються здебільшого лісові передгірські природні комплекси з домінуванням грабово-дубових, ялицево-дубових та ялиново-ялицево-букових лісів, а також осередки лучної і болотної рослинності.

Відносна площа територій ПЗФ Зовнішньокарпатської ФГО 23,3 %. Що майже у 3 рази більше, від середнього в регіоні показника. Категоріальна структура мережі ПЗФ повночленна і відносно пропорційна. У природному заповіднику "Торгани", національних природних парках "Сколівські Бескиди" і Карпатському (частина), які становлять майже 50 % площі ПЗФ, охороною охоплено близько 9 % площі природних комплексів ФГО. Значні території ПЗФ займають великі об'єкти місцевого значення: регіональні ландшафтні парки і великі заказники.

Охороняються переважно типові зональні лісові угруповання за участю бука, ялиці та ялини, рідкісні лісові угруповання із сосною кедровою, стелюхи сосни гірської, а також високогірні лучні та пустищні угруповання й унікальні осередки болотної рослинності.

Територія Вододільно-Верховинської ФГО охоплена мережею ПЗФ на 19,2 %, що майже у 2 рази більше від перспективного середнього оптимального значення – 10,4 % [4]. Категоріальна структура неповночленна – відсутні природні заповідники і регіональні ландшафтні парки.

Охороняється головним чином типова лісова рослинність з перевагою ялиці, бука і ялини, а також стелюхи сосни гірської, душекії зеленої, яловцю сибірського.

Територія Полонинсько-Чорногірської ФГО охоплена мережею ПЗФ на 55,7 %, головним чином за рахунок земель Карпатського національного природного парку. Це є найвищий показник заповідності в регіоні. Категоріальна структура мережі об'єктів ПЗФ різко неповночленна.

Охороняється головним чином типова лісова рослинність – деревостани з перевагою ялини, а також мішані – за участю бука, ялиці та ялини. На значних площах поширені криволісся сосни гірської, рідше душекії зеленої, а також субальпійські та альпійські луки.

Ландшафти Рахівсько-Чивчинської ФГО охоплені охороною у ПЗФ на 33,5 %, що є дуже високим показником. Єдиним дуже цінним об'єктом тут є Ландшафтний заказник місцевого значення "Чивчино-Гринявський", площа якого близько 7 тис. га. Тут представлені природні комплекси Чивчинських і Гринявських гірських масивів. Переважають чисті смерекові праліси, які змінюються гірськососновими стелюхами. У східній частині Чивчин зосереджені їх суцільні масиви. Флора евтрофних і оліготорофних боліт, виступів вапняків та вулканічних порід насичена надзвичайно рідкісними, ендемічними та реліктовими видами рослин.

Напрями оптимізації мережі ПЗФ повинні враховувати положення Закону України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр." [4], яким передбачено збільшити відносну площу об'єктів та територій природно-заповідного фонду держави до 10,4 % та максимально охопити існуюче ландшафтне, ценотичне та видове різноманіття. Тому, у межах фізико-географічних провінцій та областей Галичини доцільно істотно розширити мережу об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема необхідно збільшити площу природно-заповідного фонду::

1. У межах Західноукраїнської лісостепової провінції у першочерговому порядку:

- на Малому Поліссі, де найнижчий показник відносної площі заповідних територій (всього 0,9 %) – на 90 тис. га; потрібно створити міжнародний білатеральний природний заповідник, або національний парк на пограниччі з Польщею;
- на Розточчі та-Опіллі – на 45 тис. га: потрібно збільшити площу ПЗ "Розточчя" та розширити НПП "Яворівський", долучивши до нього території у межах Давидівського горбогір'я та Вороняків і, якому варто змінити назву (наприклад – "Володільно-Європейський");
- на Поділлі – 40 тис. га: варто розширити ПЗ "Медобори" та створити НПП "Дністровський".
- 2. В Українських Карпатах:
- на Передкарпатській височині – на 50 тис. га; створити НПП "Прикарпаття", до якого залучити частину земель Дрогобицького, Стрийського, Самбірського та Старо-Самбірського державних лісогосподарських підприємств, а також прируслові угіддя вздовж р. Дністер, які вийшли з під сільськогосподарського використання [17].

3. У межах інших фізико-географічних областей північного макросхи-лу Карпат відносна площа заповідних територій перевищує перспективний показник 10,4 %. Тому, тут недоцільно проводити їх розширення. Проте вар-то було б здійснити критичний перегляд та оптимізацію територіальної та ка-тегоріальної структури мережі цих об'єктів з орієнтацією на ширше залучен-ня рідкісних та малопоширених лісових угруповань.

Література

1. **Борейко В.Е.** История заповедного дела в Украине. – К.: Наука, 1995. – 183 с.
2. **Генсірук С.А.** Ліси України. – К.: Наук. думка, 1992. – 408 с.
3. **Геродот.** Історії в дев'яти книгах. – К.: Наук. думка, 1993. – 571 с.
4. **Закон України** "Про Загальнодержавну програму формування національної еко-логічної мережі України на 2000-2015 роки". 21 вересня 2000 року N 1989-III// Урядовий кур'єр, № 207. – 8 листоп., 2000 р. – С. 3-16.
5. **Заповідники і національні природні парки України/** За ред. В. Шевчука, М. Сте-ценко та ін. – К.: Вища шк., 1999. – 231 с.
6. **Історія осмолодської пуші/** Бойчук І.І., Гайдукевич М.І., Парпан В.І. та ін./ За ред. П. Третяка та В. Парпана. – Львів: НТШ, 1998. – 145 с.
7. **Криницький Г.Т., Третяк П.Р.** Охорона біорізноманіття: теоретичні і прикладні аспекти// Наук. вісник УкрДЛТУ: Дослідження, охорона та збагачення біорізноманіття/ Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 1999, вип. 9.9. – С. 15-25.
8. **Кусто Жак-Ив, Паккале Ив.** В поисках Атлантиды:/ Пер. с франц. – М.: Мысль, 1986. – 319 с.
9. **Національна доповідь** про стан навколишнього природного середовища в Україні у 1999 році. – К.: Вид-во Раєвського, 2000. – 184 с.
10. **Нестерук Юрій.** Історія охорони природи в Чорногорі// Праці Наук. т-ва ім. Шев-ченка, т. III. – Екологічний збірник на пошану Андрія Созонтовича Лазаренка. – Львів: НТШ, 1999. – С. 254-261.
11. **Петрова Лілія, Третяк Платон.** Природно-заповідний фонд Українських Кар-пат// Праці Наук. т-ва ім. Шевченка. Екологічний збірник: Екологічні проблеми Карпатського регіону. – Львів: НТШ, 2003, т. 12. – С. 246-254.
12. **Платон.** Соч. в 3 т, т.3, ч.1. – М.: Мысль, 1971. – 687 с.
13. **Погребняк П.С.** До палеогеографії Олешшя// Географічний зб. (Геоморфологіч-на серія). – К.: Вид-во АНУРСР, 1961, вип. 4. – С. 127-144.
14. **Сборник** международных конвенций в области охраны окружающей среды. – Львов: Экоправо, 1999. – 303 с.
15. **Справа** про заснування кедрового заповідника на горі Яйце біля Підлютого// ЦДІА України у Львові. – Ф. 409. – Оп. 1. – Од. зб. 1392. – 1927 – 1938. – 200 арк.
16. **Стойко С.** Система охорони природи у верхів'ї басейну Дністра. – Львів, 2004. – 56 с.
17. **Третяк П.Р., Пацура І.М., Петрова Л.М.** Сучасний стан та необхідність збере-ження природних лісів Верхньодністровської улоговини// Лісівнича академія наук України. Наукові праці. – 2003, вип. 2. – Львів: вид-во НУ "Львівська політехніка", 2003. – С. 96-99.
18. **Rymarowicz L.** Rezerwat limbowy na Jajku Perehińskim w Gorganach// Płaj: alma-nach karpacki. – Wiosna. – 1995. – S. 81-93.